Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 6, 2019, p. 3493-3510

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39714

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 12.11.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 25.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (20.12.2019)-Referee 2 (22.12.2019)

This article was checked by turnitin.

ÇALIŞAN ANNELERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE YAŞAM DOYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇALIŞMAYA İLİŞKİN SUÇLULUGUN ARACI ROLÜ

*Erhan TUNÇ**

ÖZ

Bu araştırma, çalışan annelerin kişilik özellikleri, çalışmaya ilişkin suçlulukları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini 521 çalışan anne oluşturmaktadır. Araştırmada Eysenck Kişilik Envanteri kısa formu, Çalışmaya İlişkin Suçluluk Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Çalışan annelerin evlilik süresi, çocuk sayısı ve algılanan gelir düzeyine ilişkin veriler araştırmacı tarafından tasarlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. 542 çalışan anneden elde edilen veriler SPSS programında analize hazırlanmış ve 521 çalışan annenin sonuçları analize dahil edilmiştir. Veriler üzerinde, Pearson korelasyon analizi ve SPSS eklentisi Process macro yazılımı kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada kişilik özellikleri yordayıcı, yaşam doyumu yordanan değişken olup çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeni de aracılık etkisi incelenen değişkendir. Suçluluğun dolaylı etkisi incelendiğinde; dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide suçluluk değişkeninin anlamlı bir aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir. Nörotizm Kişilik Özelliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Çalışmaya İlişkin Suçluluk Değişkeninin Aracı Rolüne İlişkin Analiz Sonuçları incelendiğinde; nörotizmin suçluluğu pozitif yordadığı; suçluluğun yaşam doyumunu negatif yordadığı; nörotizmin ise yaşam doyumunu negatif yordadığı görülmüştür. Bu bağlamda suçluluğun dolaylı etkisi incelendiğinde nörotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide suçluluk değişkeninin anlamlı bir aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, ilgili literatürle

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, E-posta: erhantunc25@gmail.com

birlikte tartışılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: çalışan anneler, çalışmaya ilişkin suçluluk, kişilik özellikleri, yaşam doyumu.

THE MEDIATOR ROLE OF GUILT IN WORKING IN A RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY CHARACTERISTICS AND LIFE SATISFACTION OF WORKING MOTHERS

ABSTRACT

This study is a descriptive study aiming revealing the relationship between personality traits of working mothers, their guilt about the study and life satisfaction. The sample of the study was 521 working mothers. In the study, Eysenck Personality Inventory short form, Study Guilt Scale, Life Satisfaction Scale and Personal Information Form has been used as data collection tools. The data about the length of marriage, number of children and perceived income level of working mothers has been obtained by using Personal Information Form which has been designed by the researcher. Data obtained from 542 working mothers have prepared for analysis in the SPSS program and the results of 521 working mothers have been included in the analysis. Correlation and regression analysis have been performed by using the SPSS plug-in (extension) Process macro software. In the study, personality traits were predictive and life satisfaction was predicted and guilt variable was mediating effect. When the indirect effect of guilt has examined; It is found that guilt variable has a meaningful mediation role in the relationship between externality and life satisfaction. When the results of the analysis of the mediating role of the guilt variable related to working in the relationship between neuroticism personality trait and life satisfaction; neuroticism positively predicts guilt; guilt predicts life satisfaction negatively; and neurotism negatively predicts life satisfaction. In this context, when the indirect effect of guilt was examined, it has been found that guilt variable has a meaningful mediating role in the relationship between neurotism and life satisfaction. The findings of the research were discussed together with the related literature. The results were given and recommendations were written.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction and Aim:

In this study, the relationship between personality traits, guilt and life satisfaction of working mothers were investigated. In this study, it was investigated whether working guilt has a mediating effect in the relationship between personality traits and life satisfaction.

Conceptual Framework on The Subject of Study:

In this study, the personality traits of working mothers and guilt feelings related to the study were examined by taking into consideration

the personality traits defined by Eysenck. Due to the increasing educational level of women in our country, the increasing participation of women in working life, especially in cities, has led to the fact that mothers have to assume more than one role in social life such as motherhood, housewife, working individual and spouse roles. Apart from home life, a working mother has to fulfill some responsibilities of working life. It is a matter that needs to be taken into consideration in the mothers who are in between the needs of their babies and their responsibilities in working life when they need them most.

Method:

This research is a descriptive study modeled in relational survey model. The sample of the study consists of 521 working mothers with one or more children working in various occupational fields. Working mothers were selected by appropriate sampling method

Eysenck Personality Inventory (short form), Guilt Scale, Satisfaction Life Scale and Personal Information Form were used in the study.

The analyzes were performed with SPSS 24 program and PROCESS macro software. Extraversion, neuroticism, and psychoticism were the independent variables of the study; guilt variable mediator variable; life satisfaction is the dependent variable of the research.

Findings and Discussion:

1. In this study, a negative significant relationship was found between extraversion and working guilt. It is expected that the negative correlation between extraversion and guilt (Leary, Koch and Hechenbleikner, 2007) and negative extraversion are expected. In order to feel guilty about a situation, one has to evaluate his own action and decide on his own. But extroverts do not like being alone. It is more appropriate for them to make sudden decisions and to get excited and enthusiastic (Eysenck and Eysenck, 1985)

2. A positive and significant relationship was found between extraversion and life satisfaction in the expected direction. When the relevant literature is examined, there are many studies that show that extroverted people experience more positive emotions (Larsen and Ketelaar, 1989; Watson and Clark, 1992; Rusting and Larsen, 1997; Wilson and Gullone, 1999; Cheng and Furnham, 2003; Schimmack et al. Gutierrez et al., 2005). Extroverted individuals generally tend to be happy in their lives (Argyle and Lu, 1990; Furnham and Cheng, 1999)

3. A negative significant relationship was found between guilt and life satisfaction. Bochantin and Cowan (2016) emphasized that working mothers feel guilty considering that they neglect their children because of their working life. Difficulties experienced by working mothers in working life have negative effects on almost all areas of their lives. Most of the time, working mothers, because of the sense of guilt, trying to take over everything under the name of more responsibility and stress factors and is faced with a sense of burnout (Novak et al., 1999). Life satisfaction of the individual who feels guilt and various negative emotions that are related to it is expected to be low

4. In the study, it was found that the guilt variable related to the study had a partial mediator role in the relationship between extraversion and life satisfaction. In other words, it can be said that working mothers showing extrovert personality characteristics will decrease their life satisfaction if they feel guilt about the work

5. In this study, a negative significant relationship was found between neuroticism scores and life satisfaction scores of working mothers. In other words, as the personality trait of neuroticism increases, life satisfaction decreases. Neuroticism is a personality trait that is related to experiencing negative emotions rather than positive emotions (Schimmack et al., 2004). People with high life satisfaction experience positive emotions more often than negative emotions (Diener, 1984; Myers and Diener 1995)

6. A significant positive relationship was found between neuroticism and guilt related to the study. In other words, as the personality trait of neuroticism increases, the guilt of the study increases. Individuals with neuroticism personality traits feel the need to constantly speak from negative emotions. They can also develop irrational beliefs such as self-blame. Such beliefs are cognitively compatible with negative emotions experienced by individuals with neuroticism personality characteristics (McCrae and Costa, 1987). He describes the neurotic person as an unhappy, anxious, ineffective, guilty person. Being overly sensitive and egocentric triggers guilt. As a result of this research, a significant relationship between neuroticism scores and guilt scores can be explained by this.

7. In the analysis of the mediating role of the study guilt variable in the relationship between neuroticism and life satisfaction, it was found that the guilt variable of the study had a mediating role. Working mothers with neuroticism personality tend to feel negative emotions. It is also more likely for them to feel the guilt that is accepted among the negative emotions. Mothers who experience negative emotions more are expected to have low life satisfaction. Neuroticism is prone to personality dimension and life satisfaction of the mothers who feel guilty for working has decreased

Result and Suggest:

As a result of correlation analysis; working mothers' life satisfaction scores and neuroticism and study guilt scores were negative; a significant positive correlation with extraversion scores. There was no significant relationship between life satisfaction scores and psychoticism scores. There was a negative correlation between working guilt scores and extraversion and psychoticism scores of working mothers; Also there was a positive correlation with neuroticism scores. When the analysis of the mediator role of the guilt in working in the relationship between extraversion personality trait and life satisfaction; extraversion, guilt; guilt also predicts life satisfaction negatively; extroversion positively predicted life satisfaction. When the indirect effect of criminality is examined;

There was a significant mediating role in the relationship between extraversion and life satisfaction. When the results of the analysis of the mediating role of the guilt variable in the relationship between neuroticism and life satisfaction were examined; neuroticism positively

predicts guilt; guilt predicts life satisfaction negatively; and neuroticism negatively predicted life satisfaction. In this context, when the indirect effect of guilt was examined, it was found that there was a significant mediating role in the relationship between neuroticism and life satisfaction.

Keywords: Working Mothers, Guilt In Working, Personality Characteristics, Life Satisfaction,

Giriş

Kapsamı en geniş kavramlardan biri olan kişilik, bireye ait ilgi, tutum, yetenek, konuşma tarzı, dış görünüş ve çevreye uyum gibi çeşitli özellikleri kapsamaktadır. Aynı zamanda kişilik, kendine özgürlüğü ve tutarlı bir bütünlüğü ifade eder(Yanbastı, 1990). Kişiliği anlamaya ve açıklamaya çalışan kuramlarda kişilik, farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu kuramlardan birini geliştirenEysenck'e (1970) göre kişilik, "insanın çevreye kendine özgü bir biçimde uyum sağlamasını belirleyen karakterinin, duygusal, bilişsel ve fiziksel yapısının nispeten kararlı ve durağan bir biçimde örgütlenmesidir. Bu kuramda tanımlanan kişilik tiplerinin her birinin güçlü ve zayıf tarafları bulunmaktadır ve hiçbir kişilik tipi, diğerinden daha iyi ya da kötü değildir" (Pişkin 2004). Eysenck'in kuramı dışadönüklük- içedönüklük, nörotizm - stabilizeve psikotizm boyutlarını içermektedir (Lewisvd, 2002). Dışadönüklük boyutu sosyalliği ve dürtüselliği temsil eder. Bu boyutta yüksek puan alan kişiler, insanlarla iletişimi seven, girişken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden kimselerdir. Dışa dönük bireyler, içe dönük bireylere göre daha fazla olumlu duyguları yaşamayı istemektedirler. Dışadönük kişilik özelliği; sosyal olmak, partilere gitmekten, şaka yapmaktan hoşlanmak, birçok arkadaşına sahip olmak, dürtüsellik, bazen kontrolsüz duygular ile güvenilir olmayan kişilik özellikleriyle ilişkilidir (Eysenck ve Eysenck, 1975; Akt: Karancı, Dirik ve Yorulmaz, 2007). Dışadönük kişiler hayatta heyecan ve coşkuyu tercih eden, tehlikeli durumlarda risk almayı seçen, şaka yapmaktan ve konuşmaktan hoşlanan kimselerdir. İletişim kurmakta zorlanmazlar bu yüzden kolaylıkla arkadaş edinebilirler (Burger, 2006). Nörotizm kişilik özelliği korku, üzüntü, öfke ve suçluluk gibi negatif duygulara genel bir eğilimi ifade eder. Nörotizm kişilik özelliği gösteren insanlar daha sık stres yaşamaktadırlar. (Aktaş, 2006).Nörotizm, duygusal tutarlılığa veya aşırı tepkiselliğe işaret eder. Bu boyutta yüksek puan alan bir kişilerin; kaygılı, depresif, gergin, çekingen, aşırı duygusal ve özgüveninin düşük olabileceği söylenebilir. Nörotisizm kişilik özelliğinin; kaygı, korku depresyon, düşük benlik saygısı, duygusal ve mantık dışı davranışlar göstermeye yönelik yatkınlık ile ilişkilidir. (Eysenck ve Eysenck, 1975; Akt: Karancı, Dirik ve Yorulmaz, 2007).Nörotizm kişilik özelliğine sahip bireylerin diğer insanlara göre olumsuz olayları deneyimleme eğilimleri daha yüksektir (Onyishi ve Okongwu, 2013). Horney (1955) nörotizm kişilik özelliklerini sıralarken nörotik bireyin aşırı şefkat gösterme eğiliminin karşılığında suçluluk ve yetersizlik duygusunun da geliştiğini ifade etmektedir (Horney, 1950). Psikotizm özelliği ise saldırganlık, mesafeli davranma, antisosyal davranışlar ve başkalarına karşı duyarsızlık ile ilişkilidir. Psikotizm, soğuk, mesafeli, saldırgan, güvensiz, duygusuz, tuhaf ve empati kuramama, suçluluk ve diğer insanlara karşı duyarsızlık gibi daha çok sıra dışı kişilik özelliklerini ifade etmektedir. (Eysenck ve Eysenck, 1975, Akt: Karancı, Dirik ve Yorulmaz, 2007).Bu açıdan değerlendirildiğinde duygular ile kişilik özelliklerinin karşılıklı olarak etkileşim içinde olduğu söylenebilir (Wilson ve Gullone, 1999).Bireylerin hayatta karşılaştıkları çeşitli olayları algılamaları ve anlamlandırmalarını kişilik özellikleri önemli ölçüde etkilemektedir (Uziel, 2006).

Çalışan annelerin sahip olduğu kişilik özellikleriyle çalışmaya ilişkin suçluluk duygularının incelendiği bu araştırmada Eysenck tarafından tanımlanan kişilik özellikleri dikkate alınarak kişilik özellikleri suçluluk duygusu ve yaşam doyumu incelenmiştir. Ülkemizde kadınların eğitim

düzeşinin de yükselmesine bağlı olarak başta kentlerde olmak üzere, kadınların çalışma hayatına her geçen gün artan katılımı, annelerin toplumsal yaşamda annelik, ev hanımlığı, çalışan birey ve eş rolleri gibi birden fazla rolü üstlenmek zorunda olmalarını da beraberinde getirmiştir. Çalışan bir anne ev hayatının haricinde çalışma yaşamının getirdiğı bazı sorumlulukları yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Kendilerine en çok ihtiyacı olduğı dönemde bebeklerinin ihtiyaçlarını karşılamak ile çalışma hayatındaki sorumlulukları arasında kalan annelerde meydana gelen suçluluk duygusu dikkate alınması gereken bir konudur (Bochantin ve Cowan, 2016). Piotrkowski ve Repetti (1984), annelerin iş hayatına katılması ile birlikte iş ve aile çatışmasının bir sonucu olarak sosyal şartların engellenmiş olması düşüncesi ile suçluluk duygusu yaşanabileceğini ifade etmektedir. Suçluluk duygusu, “bireyin kendi eylemlerine/ eylemsizliklerine, koşullarına veya niyetlerine olası itirazlarıyla ilişkili hoş olmayan duygusal durum” olarak tanımlanmaktadır. Tangney (1992)’e göre suçluluk, insanların kendi sosyal çevrelerinde gerekli olan sosyal normlarına göre davranmadıklarında kendilerini yargılamaları durumunda yaşanan bilinçli bir duygudur. Suçluluk duygusu kişinin, içinde bulunduğı olumsuz durumu değerlendirmesi ve bu durumun sahip olduğı benlik kavramı ile uyuşmadığını fark etmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Tangney ve Dearing, 2002). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında; annelerin daha sıcak ve besleyici olması (Eagly, WoodveDieckman, 2000) ve düzenli bir aile ortamı oluşturmak için aile içi görevlerde daha fazla sorumluluk alması (Guttek, NakamuraNieva, 1981) beklenmektedir. Çalışan anneler hem eve maddi destek sağlayan hem de annelik sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmalarına rağmen beklentiler azalmamaktadır (Guttek, Searle ve Klepa, 1991). Aile yaşamının beklentilerini karşılamak için, anneler ev işleri ve çocuk bakımı konusunda daha fazla sorumluluk almaktadır (Bianchi vd., 2000). Aile hayatının anneden beklentileri ve iyi anne olma konusunda kadın üzerindeki baskı, toplumda değişmesi oldukça zor olan toplumsal gerçeklerdir (McMahon, 1995). Çalışan kadınlar için iş ve ev işleri arasında dengeyi korumak oldukça güçtür ve bu kadınlar omuzlarında büyük bir yük taşımaktadırlar (Çarkoğluve Kalaycıoğlu, 2013). Bütün bunlar dikkate alındığında, çalışan annelerin suçluluk duygusuna sahip olmaları artık şaşırtıcı değildir (Guendouzi, 2006). Anneler çalışma hayatlarının aile hayatlarını, özellikle de çocuklarını olumsuz yönde etkilediğine dair inançları kuvvetlendikçe daha yoğun suçluluk duyguları yaşamaktadırlar. İşe gitmek için çocuklarını bakıcıya bırakmak zorunda kalmaları, suçluluk duygusunu tetikleyen durumlardan biridir. Aile yaşamının beklentilerinin yanı sıra iş yaşamının da beklentileri kapsamında çalışan annelerin daha fazla zaman ve enerji ihtiyaçları vardır (Bianchi, Robinson ve Milkie, 2006). Ayrıca aile ve ev sorumluluklarının çok fazla oluşu ve ev çalışma yaşamı uyumunun her zaman kolaylıkla sağlanamaması, kadınların rol çatışması içerisinde olduklarını göstermektedir (Kirel, 1991). İş yaşamında olan annelerin çalışmaya ilişkin suçluluk duygusunun babalara göre daha fazla olduğunu ifade eden Guendouzi (2006), çalışan annelerin aile yaşamlarının düzeninin iş yaşamları tarafından engellendiğini düşündüklerini belirtmektedirler. Çalışan anneler, çalışma hayatında olmaları nedeniyle aileleriyle olumsuz ilişkiler gelişmesi yönünde kaygılara da sahiptirler. Yapılan bir araştırmada (Kapız, 2002) çalışan kadınların anne ve eş olma görevlerini daha çok önemsediklerini (aile görevlerinin onlar için daha önemli olduğunu) işlerini ekonomik nedenler ile zorunlu olarak bırakamadıklarını göstermiştir. Hem aile hem de iş rollerini yerine getirmeye çalışırken kadınların stres ve gerilimlerinde de artış olduğu gözlemlenmektedir. Tümkiye ve ark. (2008) sahip olunan işin olumsuz koşullarının olması, görev ve sorumlulukların fazla olması, çalışma saatlerinin yoğun olması, maaşın yetersiz olması gibi durumların yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediğı belirlenmiştir. Yaşam doyumunu bireylerin sahip olduklarını düşünüp, bundan mutlu olma düzeyleridir (Çivitçi, 2009). Yaşam doyumunu ile mutluluk kavramları aynı anlamları ifade etmektedir. Yaşamdan alınan doyumun artması bireyin mutluluk düzeyini de artırmaktadır (Keser, 2003). Yaşam doyumunu bireyin genel mutluluk düzeyini ifade etmektedir (Veenhoven,2015). Yaşam doyumunu yüksek olanlar bireyler yaşadıkları problemlere daha kolay çözüm bulabilmektedirler. Yaşam doyumunu düşük olanlar ise yaşadıkları problemlere etkin çözümler bulmakta zorlanabilirler. Hatta kaygı, depresyon ve öfke

belirtileri gösterebilirler (MyersandDiener, 1995). Yaşam doyumu kişinin hayatındaki bir duruma yönelik değerlendirmesini değil yaşamını bir bütün olarak değerlendirebilmesini kapsamaktadır (Dorahy et al., 2000). Flanagan (1978)'e göre yaşam doyumuna etki eden faktörler sosyal çevreyle olumlu ilişkilerin kurulması, özgüven sahibi olmak, çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek, evlilik ilişkisinin olumlu olması, başkalarına yardımcı olmak, yerel çalışmalara katılabilmek, kendini geliştirmek ve anlayabilmek, sürekli geliri olan bir işe sahip olmak, sosyalleşebilmek ve eğlenceli aktivitelere yapabilmektir (Akt. Değer,2017). Yaşam düzeyi yüksek olan bireyleri aile ve sosyal çevreleri ile iletişimi güçlenmekte ilişkileri daha yapıcı hale gelmektedir. Ancak bireyin iş ve aile konularında yaşadıkları sorunların çok olması yaşam doyumunu azaltmaktadır. Yaşam doyumu düşük olan bireyler ise yaşam doyumu yüksek olanlara göre daha fazla olumsuz duygulara sahiptirler. En çok görülen olumsuz duygular endişe, stres, suçluluk, utanma, öfke, anksiyete ve depresif ruh halidir (Oishi et al., 1999). Yaşam doyumu yüksek olan bireylerin dışa dönüklük, benlik saygısı, iyimserlik ve kişisel kontrol olmak üzere dört iç özelliğe sahip olduğu belirtilmiştir (Myers ve Diener, 1995).Nörotizm ve dışadönüklük kişilik özellikleri, yaşam doyumunun özellikle duygusal bileşeni üzerinde kuvvetli bir etkiye sahiptir. Çünkü bu iki kişilik özelliği, kişinin yaşadığı duygusal deneyimleri etkilemektedir ve bireyler yaşam doyumlarına ilişkin yargı geliştirirken, duygusal deneyimlerini göz önünde bulundurmaktadırlar (Schimmack vd., 2004).Bu araştırmada kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide çalışan annelerin yaşadıkları suçluluk duygusunun aracı rolünün olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem:

Bu araştırma, çalışan annelerin kişilik özellikleri, çalışmaya ilişkin suçlulukları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini çeşitli meslek alanlarında çalışan bir ya da daha fazla çocuğa sahip 521 çalışan anne oluşturmaktadır. Çalışan anneler uygun örnekleme yöntemine uygun olarak seçilmişlerdir. Ravid (1994)'e göre uygun örnekleme yönteminde araştırmacı, ihtiyaç duyduğu büyüklükteki bir gruba ulaşana kadar en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan başlamak üzere örneklemini oluşturmaya başlar ya da en ulaşılabilir ve maksimum tasarruf sağlayabilecek bir durum ya da örnek üzerinde çalışır (Akt: Büyüköztürk vd.,2013).

Çalışan annelerin evlilik süresi, çocuk sayısı ve algıladıkları gelir düzeyi ile ilgili bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışan Annelerin Evlilik Süresi, Çocuk Sayısı, Algıladıkları Gelir Düzeyine Göre Dağılımları

Değişkenler		n	%
Evlilik Süresi	1-5 yıl	94	18
	5-10 yıl	135	25,9
	10-15 yıl	119	22,8
	15-20 yıl	173	33,2
Çocuk Sayısı	1	175	33,6
	2	246	47,2
	3 ve üzeri	100	19,2
Algılanan Gelir Düzeyi	Düşük	71	13,6
	Orta	411	78,9
	Yüksek	39	7,5

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan çalışan annelerin 94'ünün (%18) 1-5 yıl, 135'inin (%25,9) 5-10 yıl, 119'unun (%22,8) 10-15 yıl, 173'ünün (%33,2) 15-20 yıl olduğu görülmektedir. Çalışan annelerin 175'inin (%33,6) 1, 246'sının (%47,2) 2, 100'ünün (%19,2) 3 ya da daha fazla çocuğu olduğu görülmektedir. Çalışan annelerin 71'i (%13,6) gelir düzeylerini düşük olarak algılayırken; 411'i (%78,9) orta, 39'u (%7,5) yüksek olarak belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak Eysenck Kişilik Envanteri kısa formu, Çalışmaya İlişkin Suçluluk Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Eysenck Kişilik Envanteri Kısa Formu

Eysenck Kişilik Envanteri patolojik semptomları değil, daha çok normal davranışları saptamak için geliştirilmiştir (Pişkin, 2004). Türkçe'ye Karancı, Dirik ve Yorulmaz (2007) tarafından uyarlanmıştır. Envanter, 24 madde olup, kişiliği dışadönüklük, nörotizm ve psikotizm olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir. Ayrıca yalan alt boyutu ile envanterin uygulanması sırasındaki yanlışlığı engellemek ve geçerliliği arttırmak amaçlanmaktadır. Her bir boyut Evet (1)-Hayır (0) formatıyla cevaplanmak üzere 6 maddeden oluşmaktadır. Her bir kişilik özelliği için alınabilecek puan 0 ile 6 arasında değişmektedir. Dışa dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için yapılan iç güvenirlik analizinde KuderRichardson korelasyon katsayıları sırasıyla .78, .65, .42, ve .64 olarak bulunmuştur. Ölçeklerin test-tekrar test güvenirlikleri ise sırasıyla .84, .82, .69 ve .69 olarak bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin yeterli düzeyde yapı geçerliğine sahip olduğu bulgular arasındadır (Bektaş, Yazıcı ve Altun, 2013)

Çalışmaya İlişkin Suçluluk Ölçeği

Çalışmaya İlişkin Suçluluk Ölçeği, Aycan ve Eskin (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, çalışma nedeniyle ortaya çıkan suçluluk duygusunu ölçer. 9 sorudan oluşmaktadır ve 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen 5 puanlık Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin iç geçerlilik katsayısı .89 bulunmuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçe geçerlik, güvenirlik çalışması Köker (1991) ve Yetim (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçek, bireylerin yaşam doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup 'hiç katılmıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' arasında değişen cevaplar içeren 5 maddeli bir ölçektir (Dienervd 1985). Her bir maddeden alınan puanlar 1 ile 7 arasında değişmekte olup, ölçekten alınabilecek en yüksek puan ise 35'dir. Ölçekten alınan puan yüksek olması kişinin yaşam doyumunun da yüksek olduğuna işaret etmektedir. Yetim (1993)'in çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı değeri 0.86 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, çalışan annelerin evlilik süresi, çocuk sayısı ve algıladıkları gelir düzeyi ile ilgili soruların yer aldığı araştırmacı tarafından geliştirilen formdur.

Verilerin Analizi

Araştırmada analizler SPSS 24 programı ve PROCESS makro yazılımı ile yapılmıştır. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük, nörotizm ve psikotizm araştırmanın bağımsız değişkenlerini; suçluluk aracı değişkeni; yaşam doyumunu ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Aracılık analizine geçilmeden önce verilerin normal dağılımı incelenmiştir. Yaşam doyumunu değişkeni için çarpıklık değeri -.194 ve .107, basıklık değeri -.497 ve .214; dışadönüklük değişkeni için çarpıklık değeri -.833 ve .107 basıklık değeri -.463 ve .214; nörotizm için çarpıklık değeri .005 ve .107, basıklık değeri -1,17 ve .214, psikotizm için çarpıklık değeri .677 ve .107, basıklık değeri .156 ve .214; suçluluk için çarpıklık değeri .113 ve .107, basıklık değeri -.768 ve .214 aralığındadır. Değişkenlerin çarpıklık değerlerinin 2'den az ve basıklık değerlerinin de 4'den az olması verilerde normallik açısından önemli bir ihlal olmadığını göstermektedir (Koydemir, Şimşek ve Demir, 2014).

Bu araştırmada çalışan annelerin yaşam doyumlarını yordayan değişkenleri aracılık modeli ile incelemek amacıyla Andrew F. Hayes tarafından geliştirilen SPSS yazılımına entegre şekilde çalışan PROCESS makro kullanılmıştır. Regresyon analizinde en küçük kareler yöntemini kullanan bu yazılım, bir araştırma modelinde yer alabilecek değişkenlerin (bağımsız, aracı, düzenleyici, kontrol ve bağımlı değişken) yol katsayılarını, standart hatalarını, t ve p değerlerini ve Bootstrap güven aralıklarını hesaplayabilmektedir (Hayes, 2013). Bu yönüyle, tüm yapısal eşitlik modellemesi yazılımları gibi PROCESS de yol analizi için kullanılabilir ve çok sayıda regresyon eşitliği modellenebilir. Ayrıca modelde yer alan aracı değişkenlerin etkilerinin anlamlı olup olmadığı Sobel testi ve Bootstrap ile hesaplanabilmektedir. Aracı değişkenlerin %95 güven aralığındaki bootstrap alt (BootLLCI) ve üst (BootULCI) değerlerinin aralığının sıfır içermemesi durumunda aracılığın anlamlı olduğu kabul edilmiştir (Hayes, 2013).

Çalışan annelerde, çalışmaya ilişkin suçluluğun aracılık rolünü tespit etmeye yönelik olarak Baron ve Kenny (1986)'nin modeli kullanılmıştır. Baron ve Kenny aracılık rolü ile ilgili bazı koşullar belirtmektedirler. İlk koşula göre yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olmalıdır. Daha sonra yordayıcı değişkenin aracı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olmalıdır. Bir diğer koşulda aracı değişkenin yordanan değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olmalıdır ve son olarak hem yordayıcı hem de aracı değişkenlerin birer bağımsız değişken olarak yordanan değişken üzerindeki etkisi hesaplanmalıdır. Sonuç olarak yordayan değişkenin yordanan değişken üzerindeki etkisi azalır ise “kısmi”, bu etki anlamsızlaşırsa “tam” aracılık rolünden bahsedilir.

Öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Ardından regresyon modelleri kurularak kişilik özellikleri ile yaşam doyumları arasında çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Psikotizm değişkeni ile yaşam doyumları değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı için, Baron ve Kenny (1986)'nin aracılık rolü ile ilgili koşullardan birini taşımadığı için psikotizm değişkeni aracılık analizine dahil edilmemiştir. İki model kurularak aracılık analizi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde öncelikle değişkenlerin betimsel istatistik değerleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ardından değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve aracılık analizi sonuçları verilmiştir.

Dışadönüklük, nörotizm, psikotizm, çalışmaya ilişkin suçluluk ve yaşam doyumları değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Dışadönüklük, Nörotizm, Psikotizm, Çalışmaya İlişkin Suçluluk ve Yaşam Doyumu Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

	N	Minimum	Maximum	Mean	Ss
Dışadönüklük	521	5,00	35,00	20,61	6,32
Nörotizm	521	.00	6,00	4,13	1,90
Psikotizm	521	.00	6,00	2,98	1,96
Suçluluk	521	.00	5,00	1,22	1,02
Yaşam Doyumu	521	9,00	44,00	25,06	8,05

Tablo 2 incelendiğinde dışadönüklük kişilik boyutunun ($X=20,61$), nörotizm kişilik boyutunun ($X=4,13$), psikotizm kişilik boyutunun ise ($X=2,98$) puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Çalışmaya ilişkin suçluluk ölçeğinin puan ortalamasının ($X=1,22$), yaşam doyumları ölçeğinden elde edilen puanların ortalamasının ($X=25,06$) olduğu görülmektedir.

Dışadönüklük, nörotizm, psikotizm, çalışmaya ilişkin suçluluk ve yaşam doyumu değişkenlerinin arasındaki ilişkilere ilişkin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Dışadönüklük, nörotizm, psikotizm, çalışmaya ilişkin suçluluk ve yaşam doyumu değişkenlerinin arasındaki ilişkilere ilişkin Pearson Korelasyon Analizi sonuçları

	Dışadönüklük	Nörotizm	Psikotizm	Suçluluk	Yaşam doyumu
Dışadönüklük	1				
Nörotizm	-.253**	1			
Psikotizm	.131**	-.062	1		
Suçluluk	-.134**	.354**	-.131**	1	
Yaşam doyumu	.149**	-.363**	-.026	-.263**	1

**= $p < .01$

Tablo 3 incelendiğinde yaşam doyumu puanları ile nörotizm ve çalışmaya ilişkin suçluluk puanları arasında negatif ($r = -.363$, $p < .01$; $r = -.263$, $p < .01$); dışadönüklük puanları ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = .149$, $p < .01$). Yaşam doyumu puanları ile psikotizm puanları arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($r = -.026$, $p > .05$). Suçluluk puanları ile dışadönüklük ve psikotizm puanları arasında negatif ($r = -.134$, $p < .01$; $r = -.131$, $p < .01$); nörotizm ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = .354$, $p < .01$).

Kişilik özelliklerinin çalışmaya ilişkin suçluluk aracılığı ile yaşam doyumunu yordayıp yordamadığı Preacher ve Hayes (2008) tarafından geliştirilen PROCESS makro ile test edilmiştir. Psikotizm değişkeni ile yaşam doyumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı için analize dahil edilmemiştir. Dışadönüklük ve nörotizm kişilik boyutu için iki regresyon eşitliği oluşturulmuştur.

Dışadönüklük kişilik özelliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracı rolüne ilişkin analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Dışadönüklük Kişilik Özelliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Çalışmaya İlişkin Suçluluk Değişkeninin Aracı Rolüne İlişkin Analiz Sonuçları

Model 1	Suçluluk			Yaşam doyumu		
	B	SE	t	B	SE	T
Dışadönüklük	-.5675	.1839	-3,08	.3838	.1411	2,71
Suçluluk	-	-	-	-.1940	.0334	-5,81
Sabit	27,41	.83	32,74	23,89	1,11	21,44
	R ² =.01	F=9,51	p=.0021	R ² =.08	F=23,13	p=.00
Dolaylı Etkiler için Bootstrap Sonuçları		B	BootSE	BootLLCI	BootULCI	
Toplam dolaylı etki		.03	.01	.01	.05	
Dolaylı etki		Suçluluk	.11	.04	.19	

Tablo 4’ de Model 1 incelendiğinde dışadönüklüğün suçluluğu negatif yordadığı ($\beta = -.56$; $t = -3,08$; $p < 0.05$), suçluluğun da yaşam doyumunu yine negatif yordadığı ($\beta = -.19$; $t = -5,81$; $p < 0.05$), dışadönüklüğün ise yaşam doyumunu pozitif yordadığı ($\beta = .38$; $t = 2,71$; $p < 0.05$) görülmektedir. Bu bağlamda suçluluğun dolaylı etkisi incelendiğinde %95 güven aralığında BootLLCI= .04 BootULCI=.19 olarak hesaplanmıştır. Bootstrap alt ve üst değerleri arasında sıfır bulunmadığından dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide suçluluk değişkeninin anlamlı bir aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir.

Nörotizm Kişilik Özelliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Çalışmaya İlişkin Suçluluk Değişkeninin Aracı Rolüne İlişkin Analiz Sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Nörotizm Kişilik Özelliği ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Çalışmaya İlişkin Suçluluk Değişkeninin Aracı Rolüne İlişkin Analiz Sonuçları

Model 2	Suçluluk			Yaşam doyumu		
	B	SE	t	B	SE	T
Nörotizm	1,45	.16	8,6	-.99	.13	-7,12
Suçluluk	-	-	-	-.12	.03	-3,54
Sabit	20,72	.60	34,47	26,60	.84	31,50
	R ² =.12	F=74,53	p=.00	R ² =.15	F=46,41	p=.00
Dolaylı Etkiler için Bootstrap Sonuçları		B	BootSE	BootLLCI	BootULCI	
Toplam dolaylı etki		-.05	.01	-.09	-.02	
Dolaylı etkiler	Suçluluk	-.17	.05	-.29	-.06	

Tablo 5’de Model 2 incelendiğinde Nörotizmin suçluluğu pozitif yordadığı ($\beta = 1,45$; $t = 8,6$; $p < 0,05$), suçluluğun yaşam doyumunu da yine negatif yordadığı ($\beta = -.12$; $t = -3,54$; $p < 0,05$), nörotizmin ise yaşam doyumunu negatif yordadığı ($\beta = -.99$; $t = -7,12$; $p < 0,05$) görülmektedir. Bu bağlamda suçluluğun dolaylı etkisi incelendiğinde %95 güven aralığında BootLLCI= -.29 BootULCI=-.06 olarak hesaplanmıştır. Bootstrap alt ve üst değerleri arasında sıfır bulunmadığından nörotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide suçluluk değişkeninin anlamlı bir aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir.

Sonuçlar

Bu araştırmada dışadönüklük ile çalışmaya ilişkin suçluluk arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dışadönük kişilik özelliği arttıkça çalışmaya ilişkin suçluluk azalmaktadır. Olumsuz duygular arasında kabul edilen suçluluk (Leary, KochveHechenbleikner, 2007) ile dışadönüklüğün negatif yönde ilişkili olması, beklenen bir durumdur. Dışadönük bireyler, insanlarla kolayca iletişim kurabilen çeşitli gruplara katılmaktan keyif alan, kendi başlarına kalmaktansa arkadaşlarıyla olmayı tercih eden kişilerdir (Burger, 2006). Daha fazla arkadaşına sahip olma da kişilerin olumlu duygular yaşamalarına neden olmaktadır. Yaşanan bir durumdan dolayı suçluluk hissedilmesi için kişinin yaptığı eylemi değerlendirmesi yalnız başına karar vermesi gerekmektedir. Oysa dışadönük kişiler yalnız kalmaktan hoşlanmazlar. Ani kararlar vermek, heyecan ve coşkuya kapılmak onlar için daha uygundur (Eysenck ve Eysenck, 1985).

Dışa dönüklük ile yaşam doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani dışadönüklük arttıkça yaşam doyumu da artmaktadır. Dışadönük kişiliğin sosyal yanını temsil etmektedir. Dışadönük kimseler insanlarla iletişimde bulunmayı seven, yalnız olmaktansa insanlarla olmayı terciheden kişilerdir. Dolayısıyla dışadönük kişilerin içedönük kişilere kıyasla çevreleriyle kurdukları sosyal ilişkilerin daha iyi olduğu bilinmektedir. Mutluluk düzeylerinin de içedönük bireylere göre daha fazla olması beklenmektedir (Hotard vd., 1989). İlgili alanyazın incelendiğinde dışadönük kişilerin pozitif duyguları daha fazla yaşadıklarını ortaya koyan çok sayıda araştırma (Larsen ve Ketelaar, 1989; Watson ve Clark, 1992; Rusting ve Larsen, 1997; Wilson ve Gullone, 1999; Cheng ve Furnham, 2003; Schimmack vd., 2004; Gutierrez vd., 2005) olduğu görülmektedir. İnsanların çevreleriyle kurdukları sosyal ilişkiler güçlendikçe, ilgi duyduğu alanlar arttıkça, diğerleriyle yakın ve işbirliğine yatkın davranışlar sergiledikçe yaşam doyumu düzeylerinde de artış meydana gelmektedir (Aktaş, 2015). Peterson vd. (2005)’in yaptıkları araştırmada da insanın hayatı boyunca deneyimlediği mutlu anların yaşam doyumunun önemli bir belirleyicisi olduğunu tespit etmişlerdir. Veenhoven (2015), yaşam doyumunu, bireyin genel mutluluk düzeyi olarak ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde dışadönük kişilik özelliğine sahip kişilerin yaşam doyumlarının da yüksek olması beklenen bir durumdur. Çünkü dışadönük bireyler yaşamlarında genel olarak mutlu olma eğilimindedirler (Argyle ve Lu, 1990; Furnham ve Cheng, 1999).

Çalışmaya ilişkin suçluluk ve yaşam doyumu arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hayat boyunca karşılaşılan olumsuz olaylar karşısında edinilen olumsuz tecrübeler de yaşam doyumunu azaltmaktadır (Adebayo ve Arogundade, 2011). Yaşam doyumunun belirleyicilerinden biri de şüphesiz ki çalışma hayatıdır. Çalışma hayatından elde edilen doyum, yaşam doyumundaki değişimin yaklaşık olarak yarısını açıklamaktadır (Hart, 1999; Miceli and Near, 1984). Çalışma yaşamında yer alan annelerin iş yaşamlarıyla beraber, annelik rollerini yerine getirmek zorunda olmaları araştırmacıların (Kırel, 1991; Guendouzi, 2006) ilgisini çekmiştir. Bazı araştırmalar (Bochantin ve Cowan, 2016) çalışan annelerin, çalışma hayatları nedeniyle çocuklarını ihmal ettiklerini düşünerek suçluluk hissetmeleri üzerinde durmuştur. Çalışan annelerin çalışma hayatında yaşadıkları güçlükler hemen hemen hayatlarının bütün alanlarına olumsuz yansımaktadır. Annenin çalışma hayatına ilişkin olarak hissettiği suçluluk duygusu, annenin çocuğu bırakıp işe gitmesinden ziyade, bunu nasıl anlamlandırdığıyla ilgilidir. Çoğu zaman, çalışan anneler, suçluluk duygusu nedeniyle daha fazla sorumluluk adı altında her şeyi üzerine almaya çalışarak stres faktörlerini kendine çekmiş ve tükenmişlik duygusu ile karşı karşıya kalır (Novak ve diğ., 1999). Suçluluk duygusu gerginlik, üzüntü ve pişmanlığı da içinde barındırmaktadır (Lewis, 1971; Tangney ve Dearing, 2002). Suçluluk ve buna bağlı olarak gelişen çeşitli olumsuz duygular hisseden bireyin yaşam doyumunun da düşük olması beklenmektedir.

Araştırmada, dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracılık rolüne ilişkin yapılan analizde çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin kısmi aracı rolü olduğu bulunmuştur. Yani dışadönük kişilik özelliği gösteren çalışan anneler, eğer çalışmaya ilişkin suçluluk da hissederse yaşam doyumlarının azalacağı söylenebilir. Dışadönük kişilik özelliğine sahip çalışan anneler sosyal ortamlara girmekten ve insanlarla iletişim halinde olmaktan memnuniyet duymaktadırlar. Dolayısıyla yaşam doyumları da yüksek olmaktadır. Ancak dışadönük kişilik özelliğine sahip anneler çalıştıkları için ev işlerini, çocuklarını ya da kendisini ihmal ettiğini düşünürlerse yaşam doyumları da azalmaktadır.

Dışadönük kişilik özelliğinin yaşam doyumu ile pozitif ilişkili olduğunu ifade eden bazı araştırmalarda, yaşam doyumunun nörotizm ile negatif ilişkili olduğu dabelirtilmektedir (Diener vd., 1985; Hotard vd., 1989; Suh vd., 1996; DeNeve ve Cooper, 1998; Hayes ve Joseph, 2003; Lounsbury vd., 2005; Joshanloo ve Afshari, 2011).

Bu araştırmada da çalışan annelerin nörotizmpuanları ile yaşam doyumu puanları arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani kişide nörotizm kişilik özelliği arttıkça yaşam doyumunu azalmaktadır. Nörotizm kişilik özelliği, olumlu duygulardan daha çok olumsuz duyguların deneyimlenmesi ile ilgili bir kişilik özelliğidir (Schimmack vd., 2004). İlgili literatür incelendiğinde de nörotizm kişilik özelliği yüksek olan bireylerin negatif duygusallık gösterme eğilimlerinin yüksek olduğunu tespit eden birçok araştırma bulunmaktadır (Larsen ve Ketelaar, 1989; Rusting ve Larsen, 1997; Wilson ve Gullone, 1999; Cheng ve Furnham, 2003; Gutierrez vd., 2005; Uziel, 2006). Durak vd. (2010)'nin yaptıkları araştırmada yaşam doyumunun negatif duygusallık ile olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan aynı şekilde mutlu insanların düşük nörotizm kişilik özelliği gösterdiklerine dair çalışmalar bulunmaktadır (Diener, 1984; Argyle ve Lu, 1990; Watson ve Clark, 1992; Diener ve Seligman, 2002). Yüksek yaşam doyumuna sahip olan kişiler olumlu duyguları olumsuz duygulara nazaran daha sık yaşamaktadırlar (Diener, 1984; Myers ve Diener 1995).

Nörotizm ile çalışmaya ilişkin suçluluk arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani nörotizm kişilik özelliği arttıkça çalışmaya ilişkin suçlulukta artmaktadır. Nörotizm kişilik özelliğine sahip bireyler, sürekli olarak olumsuz duygulardan konuşma ihtiyacı hissederler. Aynı zamanda kendi kendini suçlama gibi mantıklı olmayan inançlar da geliştirebilirler. Bu tarz inançlar, nörotizm kişilik özelliğine sahip kişilerin deneyimledikleri negatif duygularla bilişsel olarak uyumludur (McCrae ve Costa, 1987). Geçtan, nevrotik kişiyi mutsuz,

kaygılı, etkisiz, suçluluk duygusu yaşayan biri olarak tanımlar. Aşırı duyarlı ve benmerkezci olması suçluluk duygusunu da tetiklemektedir. Araştırma sonucunda nörotizm puanları ile suçluluk puanları arasında anlamlı ilişki olması bununla da açıklanabilir.

Nörotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracı rolüne ilişkin yapılan analizde çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracılık rolünün olduğu bulunmuştur. Nörotizm kişilik özelliği ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeni eklendiğinde yaşam doyumu daha da düşmektedir. Başka bir deyişle nörotizm kişilik yapısına sahip kişiler çalışmaya ilişkin suçluluk hissedersen yaşaam doymuları daha da düşmektedir. Nörotizm kişilik yapısına sahip çalışan anneler olumsuz duyguları hissetmeye daha eğilimlidirler. Olumsuz duygular arasında kabul edilen suçluluk duygusunu hissetmeleri de daha olası olabilmektedir. Olumsuz duyguları daha deneyimleyen annelerin de yaşaam doymuları düşük olması beklenir. Nörotizm kişilik boyutuna yatkın olup çalıştıkları için suçluluk hisseden annelerin yaşaam doymuları daha da düşmektedir.

Öneriler

Bu araştırmada dışadönüklük ile çalışmaya ilişkin suçluluk arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Negatif özelliklerden birisi olan çalışmaya ilişkin suçluluk düşüncesinin, dışadönüklükle negatif yönde ilişkili olması beklenen bir sonuçtur. Çalışan annelerin çalışmaya ilişkin suçluluk duygularının azaltılmasında dışadönük yaşaam becerilerinin önemi öne plana çıkmaktadır. Psikolojik ya da sosyal destek kapsamında, bireylerin dışadönük yaşaam becerileri geliştirilerek çalışmaya ilişkin suçluluk düşünceleri azaltılabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu olan dışadönüklük ile yaşaam doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuş olması da beklenen yönde bir sonuçtur. Bu sonuca göre, çalışan annelerde yaşaam doymunun artırılmasında dışadönük yaşaam becerilerinin ve etkinliklerinin artırılması yönünde çalışmalar yapılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Çalışan annelerin çalışmaya ilişkin suçluluk düşünceleriyle yaşaam doyumu düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, araştırmacıların çalışan annelerin yaşaam doymunu arttıran faktörler konusunda betimleyici araştırmalar yapması ve bu faktörleri yaşamlarına uygulamaları yönünde rehberlik yapmalarını gerekli kılmaktadır.

Araştırmada, dışadönüklük ile yaşaam doyumu arasındaki ilişkide çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracılık rolüne ilişkin yapılan analizde çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin kısmi aracı etkisi olduğu bulunmuştur. Dışadönük özellikleri yüksek olan çalışan annelerin yaşaam doymu düzeylerinin, çalışmaya ilişkin suçluluk düşüncelerinden olumsuz yönde etkilenmesi, çalışan annelere bilişsel yaklaşıma dayalı psikolojik yardım sağlanarak bu olumsuz düşüncelerinin azaltılması yönünde destek almaları yönünde bir öneriyi beraberinde getirir. Uzmanlara tarafından çalışan annelerin çalışmaya ilişkin suçluluk düşüncelerini azaltmaya yönelik bilişsel yaklaşıma dayalı psikolojik danışma ya da psiko-eğitim programları geliştirilebilir.

Bu araştırmada da çalışan annelerin nörotizme eğilim puanları ile yaşaam doyumu puanları arasında negatif, çalışmaya ilişkin suçluluk düşüncesiyle de pozitif yönden anlamlı ilişki bulunmuştur. Nörotizme eğilim puanlarıyla yaşaam doyumu arasındaki ilişkide çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracı rolüne ilişkin yapılan analizlerde de, çalışmaya ilişkin suçluluk değişkeninin aracılık rolünün olduğu bulunmuştur. Nörotizm eğilimi, hem yaşaam doymunu hem de çalışmaya ilişkin suçluluk duygusunu olumsuz yönde etkileyen bir özellik olarak, çalışan annelerin de duygu, düşünce ve davranışlarında belirleyici özelliklerden biridir. Çalışan annelerin yaşaam doymunu etkileyen başka faktörler üzerinde durularak yaşaam doymunun artırılması ve suçluluk eğilimini azaltmaya yönelik eğitimlerle bu yöndeki düşünceler azaltılarak nevrotizmin olumsuz etkileri azaltılabilir.

KAYNAKÇA

- Adebayo, S.O., & Arogundade, B.O. (2011). The predictive influence of extraversion and neuroticism on life satisfaction judgments of adults in Ado - Ekiti, Nigeria. *British Journal of Arts and Social Sciences* ISSN: 2046-9578, Vol.3 No.1 (2011) ©British Journal Publishing, Inc. <http://www.bjournal.co.uk/BJASS.aspx>
- Aktaş, A. (2006). Farklı kültürlerdeki yöneticilerin kişilik özelliklerine dayanarak liderlik anlayışlarının belirlenmesi: türk ve amerikan otel yöneticilerinininkarşılaştırmalı analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Aktaş, H. (2015). Beş faktör kişilik özellikleri ve yaşam doyumu (5. Bölüm). *Yaşam Doyumu: Seçme Konular*. (Ed.Selen Doğan). s:93-111. Nobel Yayıncılık,
- Argyle, M., & Lu, L. (1990). Happiness and Social Skills. *Journal of Personality and Individual Differences*, 11, 1255-1261.[http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869\(90\)90152-H](http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869(90)90152-H)
- Aycan, Z., & Eskin, M. (2005). Childcare, spousal, and organizational support in predicting work-family conflict for female sandmales in dual-earner families with preschool children. *SexRoles*, 53(7), 453-471.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). "The Moderator-MediatorVariable Distinctionin Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, And Statistical Considerations", *Journal of Personality and SocialPsychology*, 51 (6), 1173-1182.
- Bektaş, Ş. Ç., Yazıcı, H., Altun, F. (2013). Öğretmenlerin kişilik özellikleri ve kişisel sağlık davranışları ile depresif belirtileri arasındaki ilişkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17(1), 127-141.Bianchi vd., 2000.
- Bianchi, S.M.,Robinson, J.P. ve Milkie, M.A. (2006) *Changing Rhythms of American Family Life*, The American Sociological Association's Rose Series in Sociology, Russell Sage Foundation. <https://www.jstor.org/stable/10.7758/9781610440516>
- Bochantin, J. & Cowan, R. (2016). Focusing on Emotion and Work-Family Conflict Research: An Exploration Through the Paradigms. *Journal of Management Inquiry*.
- Burger, J. M. (2006). *Kisilik (Personality)*. Çev: Sarıoğlu, I.D., İstanbul: Kaknus Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. ve Kılıç, E. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Cheng, H., & Furnham, A. (2003). Personality, self-esteem, and demographic predictions of happiness and depression. *Personality and Individual Differences*, 34(6), 921-942.[http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00078-8](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00078-8)
- Çarkoğlu, A. Ve Kalaycıoğlu, E. (2013). *Fragile but Resilient: TurkishElectoral Dynamics in ComparativePerspective*, undercontractwiththeMichigan UniversityPress.
- Çivitçi, A. (2009). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı2, 2012, Sayfa 321-336 321
- Değer, G. (2017). Evli bireylerde partnere saygı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DeNeve, K.M., & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197-229. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.124.2.197>
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575
- Diener, E., & Seligman, M.E. (2002). Very Happy People. *Psychological Science*, 13, 81-84. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00415>
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Dorahy, M., J., Lewis, C., A., Schumaker, J., F., Akuamoah-Boateng, R., Duze, M., C., & Sibiya, T., E. (2000) Depression and life satisfaction among Australian, Ghanaian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi University Students. *Journal of Social Behavior and Personality*, Vol. 15, No. 4, 569-580.
- Durak, M., Şenol-Durak, E., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research*, 99(3), 413-429. doi: 10.1007/s11205-010-9589-4
- Eagly, A. H., Wood, W. & Diekmann, A.B. (2000), "Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal," Eckes, T./ Trautner, H. M. (eds.), *The Developmental Social Psychology of Gender* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers): 123-160.
- Eysenck, H.J., & Eysenck, M.W. (1985). *Personality and individual differences: A natural science approach*. New York: Plenum Press.
- Furnham, A. & Cheng, H. (1999) Personality as a predictor of mental health and happiness in the east and west. *Personality and Individual Differences*, 27, 395-403. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(98\)00250-5](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00250-5)
- Guendouzi, J. (2006). "The Guilt Thing": Balancing Domestic and Professional Roles. *Journal of Marriage and Family* 68(4):901 - 909 · October 2006. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00303.x>
- Gutek, B. A., Searle, S., & Klepa, L. (1991). Rational versus gender role explanations for work-family conflict. *Journal of Applied Psychology*, 76(4), 560-568. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.76.4.560>
- Gutek, B.A., Nakamura, C.Y., & Nieva, V.F. (1981). Work-family conflict, self-efficacy, job satisfaction, and gender: evidences from Asia. *Journal of Leadership & Organizational Studies*.
- Gutierrez, J.L.G., Jimenez, B.M., Hernandez, E.G., & Puente, C.P. (2005). Personality and subjective well-being: Big five correlates and demographic variables. *Personality and Individual Differences*, 38, 1561-1569.
- Hart, M. (1999). *The guide to sustainable community indicators* (2. Baskı). North Andover: Hart Environmental Data.
- Hayes, A. F. (2013). *Methodology in the social sciences. Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY, US: Guilford Press.

- Hayes, N., & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 34, 723-727. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00057-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00057-0)
- Horney, K. (1950). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi* (Çev: Emre Erbatur,). Sel yayıncılık.
- Hotard, S.R., McFatter, R.M., McWhirter, R.M., & Stegall, M.E. (1989). Interactive effects of extraversion, neuroticism, and social relationships on subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(2), 321-331. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.57.2.321>
- Joshanloo, M., & Afshari, S. (2011). Big Five personality traits and self-esteem as predictors of life satisfaction in Iranian Muslim university students. *Journal of Happiness Studies*, 12, 105–113.
- Kapız, S.Ö. (2002). İş-aile yaşamı dengesi ve dengeye yönelik yeni bir yaklaşım: sınır teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, ss. 139-153.
- Karancı, A. N., Dirik, G. ve Yorulmaz, O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi - Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formunun (EKA-GGK) Türkiye’de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 254-261.
- Keser, A. (2003). Çalışmanın anlamı, insan yaşamındaki yeri ve yaşam doyumu üzerine bir uygulama. *Doktora Tezi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Kırel, Ç. (1991). Örgütlerde stres kaynaklarının çalışan kadınlar üzerindeki etkileri ve eskişehir bölgesinde bir uygulama çalışması (Yayımlanmamış Doktora Tezi). *Anadolu Üniversitesi, Eskişehir*.
- Koydemir, S., Şimşek, Ö.F. ve Demir, M. (2014). Pathways from personality to happiness. *Journal of Humanistic Psychology* · July 2014. <http://dx.doi.org/10.1177/0022167813501226>
- Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması (Yüksek Lisans tezi). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*
- Larsen, R. J., & Ketelaar, T. (1989). Extraversion, neuroticism and susceptibility to positive and negative mood induction procedures. *Personality and Individual Differences*, 10(12), 1221-1228. [http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869\(89\)90233-X](http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869(89)90233-X)
- Leary, M.R., Koch, E.J. & Hechenbleikner, N.R. (2007). Emotional Responses to Interpersonal Rejection. In M.R. Leary (Ed.), *Interpersonal Rejection* (pp.145-166). New York: Oxford University Press.
- Lewis, H. B. (1971). *Shame and guilt in neurosis*. New York: International Universities Press.
- Lewis, L.K., Karthikeyan G., Westmoreland J.W. & Resnick M.A. (2002). Differential suppression of DNA repair deficiencies of Yeast rad50, mre11 and xrs2 mutants by EXO1 and TLC1 (the RNA component of telomerase). *Genetics* 160(1):49-62
- Lounsbury, J.W., Saudargas, R.A., Gibson, L.W., & Leong, F.T. (2005). An investigation of broad and narrow personality traits in relation to general and domain-specific life satisfaction of college students. *Research in Higher Education*. September 2005, Volume 46, Issue 6, pp 707–729
- McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.52.1.81>

- McMahon, M. (1995). *Engendering Motherhood: Identity and Self-Transformation in Women's Lives*. New York: Guilford Press.
- Miceli, M.P. & Near, J.P. (1984) The Relationships among Beliefs, Organizational Position, and Whistle-Blowing Status: A Discriminant Analysis. *Academy of Management Journal*, 27, 687-705.
- Myers, D.G., & Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6, 10-19. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x>
- Novak, K., Hartman, J. L., Holsinger, A.M., & Turner, M.G. (1999). The effects of aggressive policing of disorder on serious crime. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 22, 171-190.
- Oishi S., Diener E., Suh E., & Lucas RE., (1999). Value as a moderator in subjective well-being. *Journal of Personality*. 67:157–184.
- Onyishi I.E., & Okongwu, O.E. (2013). Personality and Social Support as Predictors of Life Satisfaction of Nigerian Prisons Officers. *The Social Sciences*. Volume: 8 | Issue: 1 | Page No.: 5-12. <http://dx.doi.org/10.3923/sscience.2013.5.12>
- Peterson, C., Park, N., & Seligman, M.E.P. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: the full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25–41.
- Piotrkowski, C.S., & Repetti, R.L. (1984). Dual-earner families. *Marriage & Family Review*, 7(3-4), 99-124.
- Pişkin, M. (2004). İçedönük ve Dışadönük Kişilik Yapısı. İçinde: Yıldız Kuzgun ve Deniz Deryakulu (Ed.). *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. (s.199–238). Ankara: Nobel Yayınları.
- Preacher, K.J., & Hayes, A.F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*. 40 (3), 879-891 <http://dx.doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>
- Rusting, C.L., & Larsen, R.J. (1997). Extraversion, neuroticism, and susceptibility to positive and negative affect: A test of two theoretical models. *Personality and Individual Differences*, 22(5), 607-612. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(96\)00246-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00246-2)
- Suh, E., Diener, E. & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol 70(5), May 1996, 1091-1102
- Tangney, J.P. (1992). Situational determinants of shame and guilt in young adulthood. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(2), 199-206. <http://dx.doi.org/10.1177/0146167292182011>
- Tangney, J.P., & Dearing R. (2002). *Shame and Guilt*. New York: Guilford..
- Tangney, J.P., & Dearing, R.L. (2002). *Emotions and social behavior. Shame and guilt*. New York, NY, US: Guilford Press. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412950664.n388>
- Tümekaya S., Hamarta E., Deniz M.E., Çelik M., ve Aybek B. (2008). Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Cilt:3, Sayı:30.
- Ulrich, S., Oishi, S., Furr, R.M., & Funder D.C. (2004), “Personality and Life Satisfaction: A Facet – Level Analysis”. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), August, ss. 1062-1075.

-
- Uziel, L. (2006). The extraverted and the neurotic glasses are of different colors. *Personality and Individual Differences*, 41(4), 745-754. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2006.03.011>
- Veenhoven, R. (2015) Correlates of happiness World Database of Happiness, Erasmus University Rotterdam. http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_cor/cor_fp.htm
- Watson, D. & Clark, L.A. (1992) Affects Separable and Inseparable: On the Hierarchical Arrangement of the Negative Effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 489-505. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.62.3.489>
- Wilson, K., & Gullone, E. (1999). The relationship between personality and affect over the lifespan. *Personality and Individual Differences*, 27(6), 1141-1156. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00058-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00058-6)
- Yanbastı, G. (1990). Kişilik kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Yetim, Ü. (1993). Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Social Indicators Research*, 29 (3), 277-289.